

Razvoj službe za zdravstvenu zaštitu usta i zubi u SR Hrvatskoj od 1950. do 1965. god.

M. Krsnik

Svrha je službe za zdravstvenu zaštitu usta i zubi da cjelokupnom stanovništvu, a prije svega predškolskoj, školskoj djeci i omladini, osigura zubnu njegu i zaštitu da bi se smanjio broj bolesti usta i zubi. S te polazne tačke može se promatrati njen dosadašnji razvoj. Istovremeno treba da se sagleda što smo dosad postigli u realizaciji savremene koncepcije javne zdravstvene službe, jesmo li i koliko uspjeli približiti se tom cilju i što bi još trebalo u nastupajućem razdoblju poduzeti da ga što prije ostvarimo, u skladu s općim i ekonomskim mogućnostima naše zajednice.

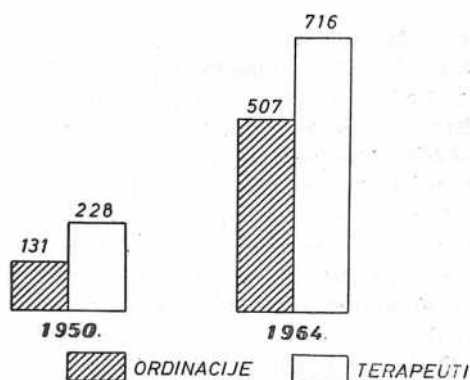
Radi uspoređivanja s današnjim stanjem uzeta je 1950. godina, zato što je služba do tada zadobila određeni organizacione konture, počela je rješavati neke od ključnih pitanja svoga daljnjeg razvoja — kao što su proširenje mreže zubnih ordinacija i školovanje prvih zubno-zdravstvenih kadrova — a od te godine raspoložemo zapravo i valjanim statističkim podacima koji su i poslužili za izradu ovog pregleda.

Da bi taj pregled bio što potpuniji, poslužit će nam nekoliko u tu svrhu izrađenih grafičkih prikaza.

Kao prvi pokazatelj razvoja naše službe poslužit će nam mreža zubnih ordinacija i kadrova, pa s time započinjemo uspoređivanje,

Iz prvog prikaza (1) razabire se da je služba za zaštitu zubi, koja je praktički nastala tek poslije oslobođenja, u svom

**BROJ ZUBNIH ORDINACIJA
I ZUBNIH TERAPEUTA
U SRH 1950. i 1964. god.**



Prikaz 1

prvom petogodišnjem razvojnom razdoblju porasla na 131 zubnu ordinaciju i 228 zubnih terapeuta (44 liječnika stomatologa i 184 zubara), a da je u 1964. g. dostigla 507 zubnih ordinacija i 716 zubnih terapeuta (276 stomatologa i 440 zubara).

Ako za stanje u 1950. uzmemo indeks 100, onda on potkraj 1964. iznosi za zubne ordinacije 387, a za zubne terapeute 323.

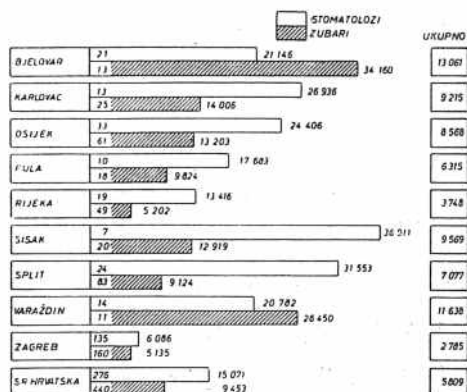
Vidi se da smo s ukupno 716 stomatologa i zubara dostigli republički omjer od 1 zubnog terapeuta na 5809 stanovnika;

onda taj omjer iznosi 1:34.160, dok zajedno čini 1:13.061.

Obratno, Rijeka ima jednog stomatologa na 13.416 stanovnika, zubara 1:5202, a zajedno 1:3748.

Ako se podsjetimo da smo u SR Hrvatskoj još 1960. godine imali jednog zubnog terapeuta na 8484 stanovnika, da je 1963. godine republički omjer iznosio 1:7172, a već potkraj 1964. 1:5809, onda se može

**STOMATOLOZI I ZUBARI
U SRH PO KOTARIMA 1964**
NA 1 ZUBNOG TERAPEUTA DOLAZI STANOVNIKA



Prikaz 2

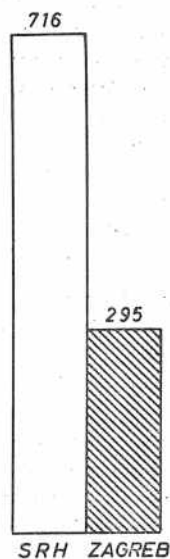
da u Zagrebu taj omjer iznosi 1:2785, u Rijeci 1:3748; na trećem mjestu je Pula sa 1:6315, a na posljednjem mjestu je Bjelovar s jednim terapeutom na više od 13.000 stanovnika, dok je neposredno pred njim Varaždin sa 1:11.638. (2)

Stupci u grafikonu ne prikazuju stomatologe i zubare, već koliko stanovnika otpada na jednoga od njih, i to od njihova apsolutnog broja koji je u stupcima ucrtan.

Omjeri su izračunati na broj stanovnika posebno za stomatologe i posebno za zubare, a desno je taj omjer zajedno. Bjelovar i Varaždin su kotari s većim brojem stomatologa, a s manjim brojem zubara, dok je u preostalim 7 kotara situacija obratna.

Ako uzmemo kao primjer Bjelovar sa 21 stomatologom, dobivamo omjer od 1:21.146, a ako uzmemo samo zubare,

**ODNOS UKUPNOG BROJA
ZUBNIH TERAPEUTA
U ZAGREBU SA SR HRVATSKOM
1964. god.**



Prikaz 3

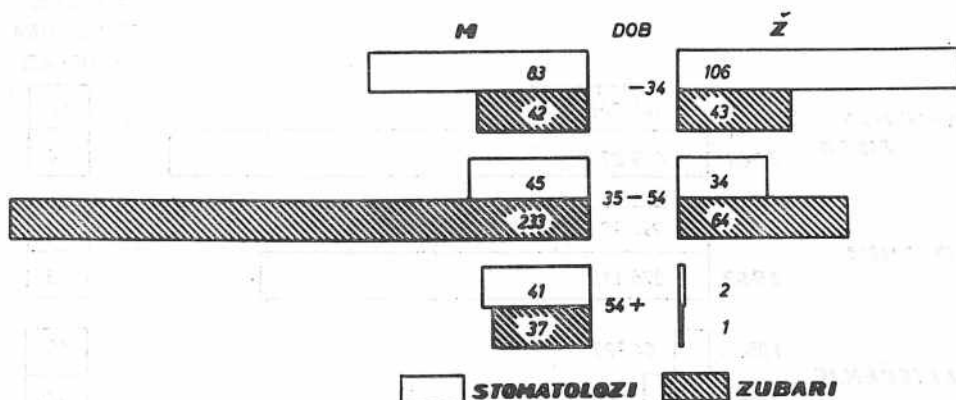
govoriti o više nego osjetljivom napretku postignutom u posljednje četiri godine.

Prikaz (3) pokazuje odnos zubnih terapeuta zaposlenih u Zagrebu i na preostalom području Hrvatske, koji je u 1964. godini iznosio 41,20% u korist Zagreba, dok je

prema najnovijim podacima potkraj 1965. god. pao u Zagrebu na 30,4%. To je više nego zadovoljavajuće, jer se na osnovi toga može zaključiti da se najveći dio završenih kadrova zaposlio u pokrajini.

Drugo, to stablo života pokazuje da će u nastupajućem razdoblju kao nosilac službe za zdravstvenu zaštitu zubi sve više prevladavati svestrano medicinski izobraženi liječnici — stomatolozi. Time će se i

**BROJ ZUBNIH TERAPEUTA
PO SPOLU I DOBNIM SKUPINAMA
U SR HRVATSKOJ 1964. god.**



Prikaz 4

Stanje kadrova ne bi bilo potpuno bez slijedećeg prikaza (4) iz kojeg se može mnogo toga razabrati.

Prvo, u skupini najmlađih (do 34 godine) prevaliraju stomatolozi, a promatrajući tu pojavu po spolu, osjetljivu prednost imaju žene. Ako tako i ubuduće nastavimo, postoji opravdana nada da će zubna njega i zaštita postati sve traženija.

U grupi od 35—54 godine osjetljivo prevladavaju zubari, među kojima ima mnogo manje žena.

Dobna skupina iznad 54 godine najmanje je zastupljena, a 41 muških i 2 žene stomatolozi predstavljaju liječnike specijaliste za bolesti usta i zubi, odnosno kadrove koji su 1945. godine zajedno sa zatečenim zubarima započeli pionirski rad na razvoju javne zubarske službe na području SR Hrvatske.

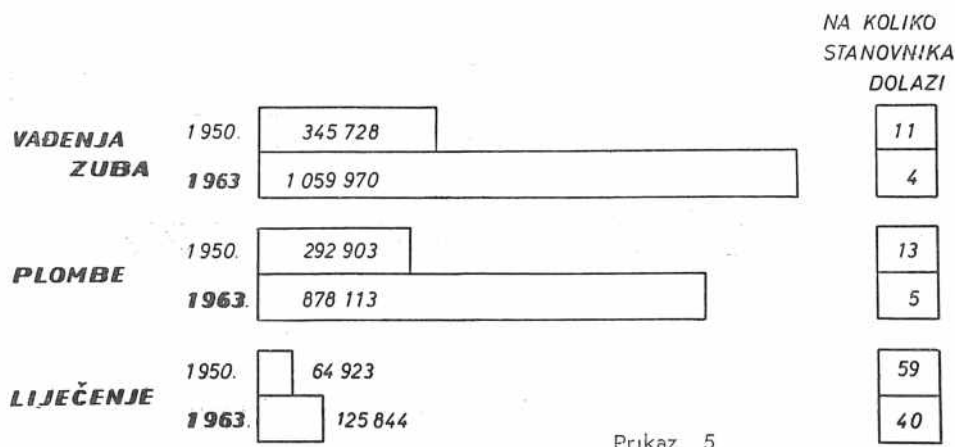
stručni nivo zdravstvene zaštite stalno podizati, a ujedno će se postići već ranije postavljeni cilj da se sadašnja šarolikost kadrova u struci, koja loše utječe na njen rad u cijelosti, postepeno ublaži i konačno nestane.

Da bismo sagledali razvoj i organizaciju službe, poslužili su nam podaci o mreži zubnih ordinacija i kadrova. Međutim, mjerilo o obuhvatnosti te službe, o njenoj uspješnosti u rješavanju osnovnih zadataka ili, obratno, o njenoj deficitarnosti, može dati samo prikaz izvršenih najosnovnijih zahvata i radova s obzirom na broj stanovnika kojima su na određenom području namijenjeni. Kao prvi u tom pogledu poslužit će prikaz (5) ukupnog broja izvađenih, plombiranih i liječenih zuba u 1950. i 1963. godini.

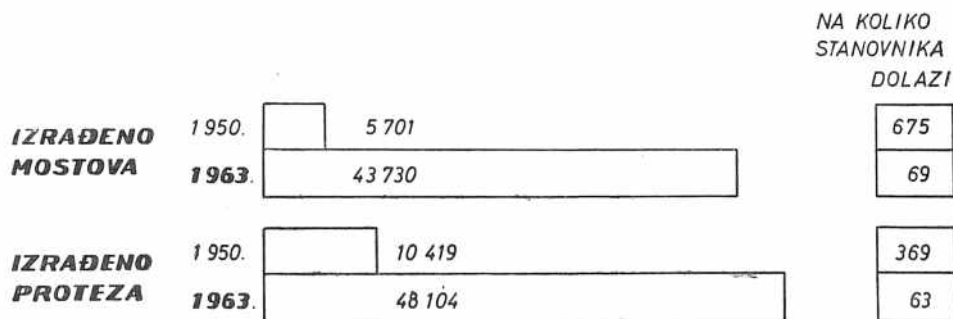
Vidi se da su svi zubni terapeuti zaposleni u 1950. god. izvadili svakom jedanaestom stanovniku po jedan zub, svakom trinaestom stanovniku izradili po jednu plombu, a svakom pedeset i devetom sta-

Protetski radovi — s obzirom na broj stanovnika — na koje se uz vađenje zubi danas troši najviše radnog vremena zubnih terapeuta — pokazuju da je svakom 675-om stanovniku u 1950. god. izrađen

ODNOS IZVRŠENIH RADOVA U SRH 1950. i 1963. god.



ODNOS IZVRŠENIH RADOVA U SRH 1950. i 1963. g.



novniku liječili jedan zub. U 1963. godini uspjeli smo svakom četvrtom stanovniku izvaditi jedan zub, svakom petom izraditi jednu plombu, a svakom četrdesetom liječiti jedan zub.

jedan most, dok je u 1963. god. taj broj pao na 69. (6) Broj izrađenih pokretnih proteza pao je u istom razdoblju od 369 na svakog 63-ćeg stanovnika. Prilikom tih proračunavanja izuzeta su od ukupnog

broja stanovnika predškolska i školska djeca, te omladina.

Ilustrativan je i omjer između izvađenih i protetski nadomještenih zubi u jednoj godini. (7)

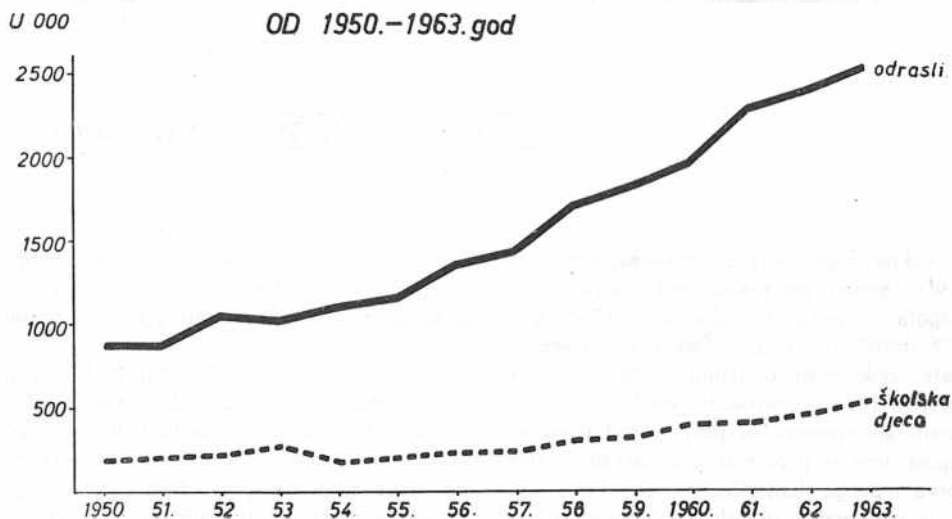
U uvodu, prilikom isticanja osnovnog cilja službe za zdravstvenu zaštitu zubi, naglašeno je da ta služba prvenstveno treba da osigura potrebnu zubnu njegu i zaštitu predškolskoj, školskoj djeci i omladini.

ODNOS IZVRŠENIH RADOVA U SRH 1950. i 1963.g.

		NA KOLIKO STANOVNIKA DOLAZI	
IZVAĐENI ZUBI	1950.	345 728	11
	1963.	1 059 970	4
NADOMJEŠTENI ZUBI	1950.	124 567	31
	1963.	616 587	6

Prikaz 7

BROJ POSJETA ZUBNIM ORDINACIJAMA U SR HRVATSKOJ OD 1950.-1963.god



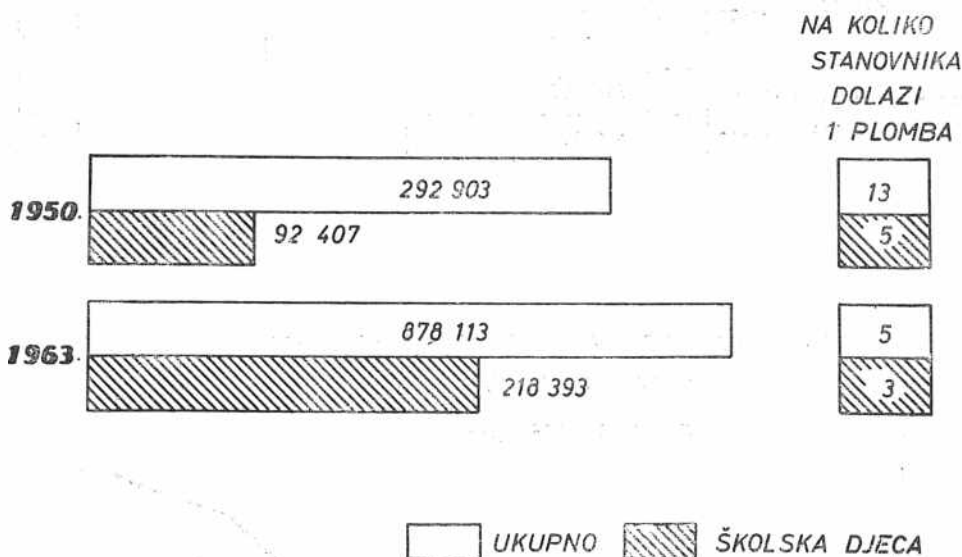
Prikaz 8

Ovaj prikaz (8) pokazuje nam kako to u praksi još uvijek izgleda. Ukupni broj posjeta osiguranika i odraslih članova njihovih obitelji u 1950. g. iznosio je 1,037.812, a u 1963. god. porastao je na 3,056.637. U istom razdoblju porastao je broj posjeta školske djece i omladine od 185.815 na 526.457.

do danas ostala i nadalje deficitna, a uz to i opterećena zaostalim načinom rada (ekstrakcija zubi i skupo protetsko zbrinjavanje).

Valja istaći da za takav rad ne mogu snositi odgovornost sami zubnozdravstveni radnici, iako je tačno da kod svih ne postoji jednak interes za poduzimanje pre-

BROJ PLOMBIRANIH ZUBI U SRH 1950. i 1963



Prikaz 9

Od ukupnog broja izrađenih plomba (9) u 1950. godini, na svako peto školsko dijete otpala je jedna plomba, a u 1963. god. još uvijek dolazi samo na svako treće dijete, dok nam u istom razdoblju sistematski pregledi pokazuju da 96% učenika prilikom stupanja u prvi razred osnovnih škola ima u prosjeku 6,5 karioznih zuba prve i druge denticije.

Iz ove analize proizlazi da je služba unatoč nesumnjivom napretku od Oslobođenja

ventivnih mjera i akcija na suzbijanju zubnog karijesa kao i za sistematski rad s predškolskom, školskom djecom i omladinom.

Shvatljivo je da u situaciji kada još u neposrednoj blizini Zagreba ima općina s jednim zubnim terapeutom na više od 30.000 stanovnika, i najbolje namjere za pružanje suvremenijih oblika zubne njege i zaštite moraju biti potisnute. Na takvu, još uvijek nedovoljno razvijenu mrežu zub-

nih ordinacija dolazi sve veći broj osiguranika i članova njihovih obitelji, koji često traže i najosnovniju prvu pomoć: ekstrakciju oboljelog zuba.

Upravo je zato republičkim perspektivnim planom razvoja službe za zdravstvenu zaštitu zubi predviđeno da se do kraja 1970. godine dostigne omjer od jednog zubnog terapeuta na cca 3000 stanovnika.

Iako tako zacrtan omjer ovih kadrova zaostaje za zemljama s razvijenijom zdravstvenom zaštitom, smatra se da se i time, u skladu s ekonomskim mogućnostima naše društvene zajednice, može osigurati mnogo bolji i adekvatniji rad službe.

Kako smo u 1964. god. dostigli omjer od jednoga zubnog terapeuta na 5809 stanovnika (potkraj 1965. 1:5479), potrebno je razmotriti realizaciju tako zacrtanog plana kadrova, a u skladu s time i pogledati kakvo je brojno stanje studenata na Stomatološkom fakultetu u Zagrebu, a posebno na višim stomatološkim školama u Osijeku, Rijeci i Splitu, osnovanim na temelju zaključka XIII sjednice Savjeta za narodno zdravlje Hrvatske od 11. V 1959. godine, u situaciji kada je na Stomatološkom fakultetu završavalo (u prosjeku) studij 14 stomatologa godišnje i kada se nisu mogla popuniti upražnjena ili novoformirana radna mjesta ni u samom Zagrebu.

Broj studenata u zimskom semestru 1965/66. godine

Naziv škole	Mjesto	Ukupno studenata i absolventata
Stomatološki fakultet	Zagreb	543
Viša stomatološka škola	Osijek	144
Viša stomatološka škola	Rijeka	113
Viša stomatološka škola	Split	113
Ukupno		910

Činjenica da se danas na studiju nalazi 910 studenata, zahtijeva da se najrealnije

razmotri nužnost daljnjeg školovanja ovih kadrova na jednoj visokoj i tri više škole. Prvo, zato što je i u obrazloženju prilikom osnivanja tih škola bilo istaknuto da u prijelaznom razdoblju treba da posluže bržem osiguranju kadrova potrebnih deficitarnoj zubarskoj službi, a drugo, što podaci kojima danas raspolažemo pokazuju da će Stomatološki fakultet u Zagrebu (iako još uvijek pod teškim i neodgovarajućim uvjetima rada koje treba hitno izmijeniti) osigurati službi godišnje oko 80 stomatologa.

Smatra se da se uz takav godišnji priliv stomatologa sa zagrebačkog fakulteta kao i s već upisanim polaznicima viših škola može uz zaposlene kadrove u službi postići do 1970. godine omjer od jednoga zubnog terapeuta na 3000 stanovnika, kao što je i republičkim perspektivnim planom zacrtano.

Prema tome, iz ove realno postavljene računice proizlazi da su više stomatološke škole završile namijenjeni zadatak i da se punom odgovornošću može predložiti da već ove školske godine ne izvrše upis novih studenata, dok se upisanima mora osigurati redovan završetak studija na školama na kojima su ga i započeli.

Na takav stav navode nas i intencije i ciljevi privredne reforme kroz čiju se prizmu mora isto sagledati da li je u jednoj republici sa cca 4,000.000 stanovnika i nadalje ekonomski opravdano školovanje kadrova za (u pravilu) iste zadatke, na 4 edukacione ustanove, ili bi sredstva trebalo ulagati u razvoj jedne ustanove koja prema najobjektivnijim ocjenama u tom pogledu može i najviše dati. Ovo utoliko više što se prestankom rada viših škola ne postavlja pitanje kamo s nastavnim kadrom, nastavnim i materijalnom bazom, radnim mjestima, uređajima, aparatima i instrumentarijem, jer se naziru odgovarajuća i svrsishodna rješenja.

Pred službu za zdravstvenu zaštitu zubi naše Republike postavljaju se sasvim drugi zadaci: ne više po svaku cijenu borba za

kvantitet, već organizirana akcija razvijanja i dostizanja kvaliteta. Sazrela je situacija da se i u našoj zemlji problematikom razvoja i rada ove službe otpočnemo baviti na široj i, gdje postoje uvjeti, naučnoj osnovi.

Smatra se da bi kadrovsku i materijalnu bazu viših stomatoloških škola valjalo uklopiti u već postojeće službe za zaštitu zubi zdravstvenih ustanova u mjestima njihova djelovanja, koje bi tako ojačane i opremljenije, uz osiguranje bolje i obuhvatnije zubne njege i zaštite stanovništva užeg područja Osijeka, Rijeke i Splita, preuzele i ulogu regionalnih stručno-metodoloških centara za Dalmaciju, Hrvatsko primorje s Istrom i Slavoniju. Razmatra se prijedlog da za regiju Zagreba ovu funkciju preuzme Poliklinika Stomatološkog fakulteta u Zagrebu.

Zadatak ovih centara sastojao bi se od pomoći područnim zdravstvenim ustanovama u planskom razvijanju mreže zubnih ordinacija, posebno tamo gdje je ona najzaostaliya i najnerazvijenija, u poduzimanju preventivnih mjera i akcija u suzbijanju karijesa i ranoj sanaciji početnih kvarova zubi, osobito kod trudnica, predškolske, školske djece i omladine. Zadatak bi nadalje bio: u usklađivanju metoda stručnog rada, izučavanju i praćenju radnih normativa i sve akutnijih problema financijsko-ekonomskog poslovanja službi, zatim u organizaciji redovnih seminara za stručno usavršavanje kadrova, kao jednom od osnovnih preduvjeta za poboljšanje kvalitete stručnog rada, a uporedo s tim i u organizaciji stalnoga i sistematskog stručnog nadzora rada službe. Kod svakog od ovih centara osnovao bi se i stručni odbor službe u čiji bi sastav morali obavezno ući i predstavnici terenskih službi za zaštitu zubi.

Ovi regionalni odbori razmatrali bi, u najužoj suradnji sa stručnim odborom za zaštitu zubi pri Republičkom zavodu za zaštitu zdravlja, sva principijelna pitanja razvoja i unapređenja službe, naročito ona

koja se reguliraju zakonom i drugim republičkim propisima, kao što su: pitanja organizacije stručnog rada, stručno-metodološke upute koje Zavod daje u svojstvu Zdravstvenog centra SR Hrvatske, pitanja naučno-istraživačke djelatosti u stomatološkoj struci itd. Smatra se da bi tako organizirana služba, s većim brojem kadrova čiji je priliv osiguran, kao i daljnjim proširenjem postojeće mreže zubnih ordinacija, njihovom boljom i savremenijom opremom, čemu će pridonijeti donošenje pravilnika o standardima prostora i opreme, bila u stanju postepeno izmijeniti dosadašnji nesavremeni način rada i preuzeti obavezu potpuno socijalno-medicinske zaštite zubi stanovništva, koja će voditi jednako brigu o pravilnom razvoju usta i zubi kao i o održavanju zdravih, te liječenju i rehabilitaciji bolesnih organa usne šupljine.

U cilju provođenja u život ovih zadataka, kao članovi ovih stručnih tijela i odbora najaktivnije se moraju angažirati i zubozdravstveni radnici. Njima je najbolje poznato da se jedino preventivnim mjerama i akcijama na suzbijanju karijesa, te ranom sanacijom početnih kvarova zubi, čitavom stanovništvu (a posebno organiziranom zaštitom trudnica, predškolske, školske djece i omladine) može umanjiti socijalno-medicinsko značenje karijesa.

Svojim organiziranim istupanjem, prijedlozima i savjetima oni moraju utjecati na daljnji pravilan razvoj službe za zdravstvenu zaštitu zubi, svjesni toga da brzi ekonomski napredak u našoj zemlji i socijalne promjene, kao što su urbanizacija, traži sve viši stupanj naobrazbe. Sve se to zajedno odražava na veću potražnju zubne njege i zaštite, na koju danas radni čovjek ne gleda više kao na povlasticu, već kao na svoje pravo.

U tim nastojanjima ne trebaju nas obeshrabriti ni momentalne teškoće u kojima se zbog ograničenih sredstava danas nalazi zdravstvena služba, a koje mogu nastati i zbog krivo usmjerenih prijedloga za ušte-

de. Ako su zemlje, koje po stupnju svoje razvijenosti nisu bile ispred nas, dosad u stanju oganizirati svom stanovništvu zubnu njegu i zaštitu kakvu mi tek želimo dostići realizacijom perspektivnog plana razvoja službe do 1970. godine — onda to sigurno može i naša zemlja.

Činjenica da se najveći dio od ukupnih sredstava namijenjenih zubarskoj službi još uvijek troši na pasivnu zaštitu na liječenja, ekstrakcije i protetsko zbrinjavanje, a manimalna na aktivnu zaštitu i sprečavanje oboljenja, govori sama za sebe da zapravo tu leže najveće unutarnje rezerve službe.

Da je krajnje vrijeme povesti borbu za izmjenu takvog sistema rada i radi ušteda

na pravom mjestu, pokazuju nam i podaci kolika sredstva troši republička zajednica socijalnog osiguranja na takvu »zubnu njegu i zaštitu« u posljednjih pet godina, a ta sredstva stalno rastu.

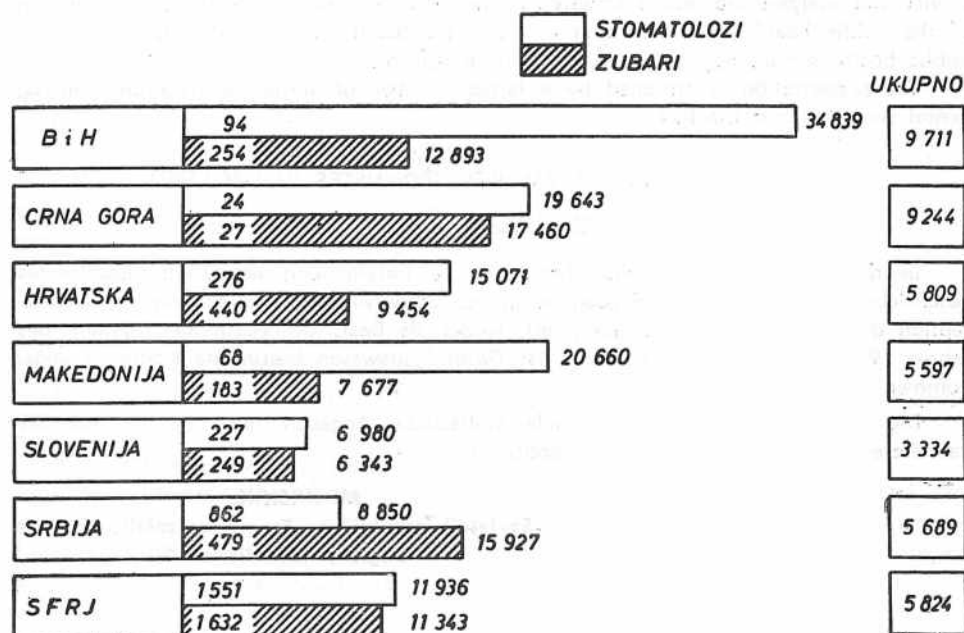
Godina	Utrošeno za zubnu njegu i protetske radove St. d
1960.	1.247,000.000.—
1961.	1.838,000.000.—
1962.	2.267,000.000.—
1963.	2.581,000.000.—
1964.	3.434,000.000.—

Gotovo tri i pol milijarde st. d utrošenih samo u 1964. godini pokazuju kako bi se i s jednim minimalnim postotkom

STOMATOLOZI I ZUBARI

U SFRJ 1964.

NA 1 ZUBNOG TERAPEUTA DOLAZI STANOVNIKA



Prikaz 10

od ovog iznosa mogao osigurati dio sredstava za financiranje onih zadataka stručno-metodoloških centara, koji kroz određeno vrijeme mogu doprinijeti da se iz temelja izmijeni dosadašnji način rada službe.

Da se isključi i svaka pomisao da se u SR Hrvatskoj ne sagledavaju realne mo-

gućnosti društvene zajednice koja taj daljnji razvoj i preobražaj službe mora osigurati, daje se na kraju i pregled stanja kadrova stomatologa i zubara u SFRJ. (10)

Iz ovog pregleda vidi se da se SR Hrvatske po broju ovih kadrova nalazi iza SR Slovenije, SR Makedonije i SR Srbije.

RAZVOJ SLUŽBE ZA ZAŠTITU USTA I ZUBI U SR HRVATSKOJ

Sadržaj

U radnji je prikazan kronološki razvoj službe za zaštitu usta i zubi kao i postignuti rezultati u ostvarenju savremene zdravstvene koncepcije. Kao baza za takve analize uzeto je zdravstveno stanje iz 1950. godine, kada su zacrtane konture tog zdravstvenog područja.

U tekstu se dokumentiraju statistički podaci o broju zubnih terapeuta, zubnih ordinacija i slični.

DEVELOPMENT OF THE MOUTH AND TOOTH PROPHYLAXIS SERVICE IN CROATIA

Summary

The author reviews the chronologic development of the mouth and tooth care service and analyses the results achieved in the materialization of the present conception of the public health service, taking as basis the health situation in 1950 when the public health service began to assume definite features.

The presentation is enriched by a larger number of statistical data on dentists, dental surgeries and the like.

DIE ENTWICKLUNG DES ZAHNPFLEGEDIENSTES IN KROATIEN

Zusammenfassung

In der Abhandlung wird die chronologische Entwicklung des Zahnpflegedienstes beschrieben und die erzielten Ergebnisse in der Verwirklichung der gegenwärtigen Konzeption des Gesundheitswesens analysiert, wobei als Basis der Gesundheitszustand des Jahres 1950 genommen wurde, wann das Gesundheitswesen bestimmte Konturen angenommen hatte.

Die Abhandlung wird durch viele statistische Angaben über die Anzahl der Zahnärzte, Zahnordination u. d. m. bereichert.

M. KRŠNIK,

-Savjetnik republičkog Zavoda za zaštitu zdravlja
Zagreb, Medulićeva 30